C/2026/3927

1.9.2026

NÕUKOGU SOOVITUS,

10. juuli 2026,

mis käsitleb Läti majandus-, sotsiaal-, tööhõive-, struktuuri- ja eelarvepoliitikat

(C/2026/3927)

EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artikli 121 lõiget 2 ja artikli 148 lõiget 4,

võttes arvesse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2024. aasta määrust (EL) 2024/1263 majanduspoliitika tulemusliku koordineerimise ja mitmepoolse eelarvejärelevalve kohta ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1466/97 ([1]), eriti selle artikli 3 lõiget 3,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni soovitust,

võttes arvesse Euroopa Parlamendi resolutsioone,

võttes arvesse Euroopa Ülemkogu järeldusi,

võttes arvesse tööhõivekomitee arvamust,

võttes arvesse majandus- ja rahanduskomitee arvamust,

võttes arvesse sotsiaalkaitsekomitee arvamust,

võttes arvesse majanduspoliitika komitee arvamust

ning arvestades järgmist:

(1) Määruses (EL) 2024/1263 on selgitatud majandusjuhtimise raamistiku eesmärke; raamistik peaks reformide ja investeeringute abil edendama usaldusväärset ja jätkusuutlikku riigi rahandust, kestlikku ja kaasavat majanduskasvu ning vastupidavust, samuti ära hoidma valitsemissektori ülemäärast eelarvepuudujääki. Määruses on sedastatud, et nõukogu ja komisjon teevad Euroopa poolaasta raames mitmepoolset järelevalvet kooskõlas Euroopa Liidu toimimise lepingus (ELi toimimise leping) sätestatud eesmärkide ja nõuetega. Euroopa poolaasta raames sõnastatakse eelkõige riigipõhised soovitused ja jälgitakse nende rakendamist.

([1]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2024. aasta määrus (EL) 2024/1263 majanduspoliitika tulemusliku koordineerimise ja mitmepoolse eelarvejärelevalve kohta ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1466/97 (ELT L, 2024/1263, 30.4.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1263/oj).

(2) Komisjon võttis 25. novembril 2025 vastu arvamuse Läti 2026. aasta eelarvekava kohta. Samal kuupäeval võttis komisjon määruse (EL) nr 1176/2011 alusel vastu 2026. aasta häiremehhanismi aruande, milles ei nimetatud Lätit ühe liikmesriigina, kelle olukorda tuleb põhjalikult analüüsida. Komisjon võttis vastu ka soovituse euroala majanduspoliitikat käsitleva nõukogu soovituse kohta, soovituse Euroopa Liidus inimkapitali käsitleva nõukogu soovituse kohta ning ettepaneku 2026. aasta ühise tööhõivearuande kohta, milles analüüsitakse tööhõivesuuniste rakendamist ja Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtete järgimist. Nõukogu võttis euroala majanduspoliitikat käsitleva soovituse ([2]) vastu 21. aprillil 2026 ning ühise tööhõivearuande ja inimkapitali käsitleva soovituse 9. märtsil 2026.

(3) Komisjon avaldas 29. jaanuaril 2025 konkurentsivõime kompassi – strateegilise raamistiku, mille eesmärk on suurendada järgmisel viiel aastal liidu üleilmset konkurentsivõimet. Selles on määratud kindlaks kestliku majanduskasvu elutähtsad tugisambad, milleks on kolm hädavajalikku tegevusvaldkonda – innovatsioon, süsinikuheite vähendamine ja konkurentsivõime – ning julgeolek. Konkurentsivõime kompassi on pärast selle avaldamist võetud arvesse Euroopa poolaasta töös, tagades, et liikmesriikide majanduspoliitika on kooskõlas ELi strateegiliste eesmärkidega, ning kujundades ühtse majandusjuhtimise käsituse, mis edendab kestlikku majanduskasvu, innovatsiooni ja vastupidavust kogu liidus.

(4) 2026. aastal jätkub majanduspoliitika koordineerimise Euroopa poolaasta protsess koos taaste- ja vastupidavusrahastu ([3]) viimase etapi rakendamisega. Taaste- ja vastupidavuskavad koos ühtekuuluvuspoliitika rahastusega on olnud Euroopa poolaasta poliitiliste prioriteetide elluviimiseks esmatähtsad, kuna kavad peavad tulemuslikult käsitlema kõiki viimaste Euroopa poolaasta tsüklite raames esitatud riigipõhistes soovitustes esile toodud probleeme või märkimisväärset osa neist ja Euroopa ühtekuuluvuspoliitika rahastatavates programmides tuleb riigipõhiseid soovitusi arvesse võtta. Nüüd, kus taaste- ja vastupidavusrahastu kehtivusaeg läheneb lõpule, on endiselt oluline jätkata ja arendada edasi selle rahastu raames toetatud ja rakendatud reforme ja investeeringuid, eelkõige neid, mis aitavad lahendada riigipõhistes soovitustes esile toodud probleeme.

(5) Komisjon avaldas 3. juunil 2026 Läti kohta 2026. aasta riigiaruande. Selles hinnati Läti edusamme 2025. aasta riigipõhiste soovituste järgimisel ning tehti kokkuvõte sellest, kuidas Läti on taaste- ja vastupidavuskava rakendanud. Kõnealuse analüüsi põhjal tehti riigiaruandes kindlaks Läti kõige pakilisemad probleemid. Samuti hinnati Läti edusamme Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamisel ning liidu peamiste tööhõive, oskuste ning vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamise eesmärkide ning Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kestliku arengu eesmärkide saavutamisel.

(6) Nõukogu võttis 21. jaanuaril 2025 komisjoni hinnangu ja soovituse põhjal vastu soovituse, millega kiidetakse heaks Läti riiklik keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikava ([4]). Kava hõlmab ajavahemikku 2025–2028 ja selles sätestatud eelarve kohandamise perioodi pikkus on neli aastat. Nõukogu soovitas kehtestada järgmised netokulude maksimaalsed kasvumäärad: 5,9 % 2025. aastaks, 3,6 % 2026. aastaks, 3,4 % 2027. aastaks ja 3,3 % 2028. aastaks; need määrad vastavad maksimaalsetele kumulatiivsetele kasvumääradele, mis on arvutatud võrdluses baasaastaga 2023 ning mis on 2025. aastal 15,5 %, 2026. aastal 19,7 %, 2027. aastal 23,8 % ja 2028. aastal 27,9 %.

([2]) ELT C, C/2026/2434, 28.4.2026, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2026/2434/oj.

([3]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. veebruari 2021. aasta määrus (EL) 2021/241, millega luuakse taaste- ja vastupidavusrahastu (ELT L 57, 18.2.2021, lk 17, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/241/oj).

([4]) Nõukogu 21. jaanuari 2025. aasta soovitus, millega kiidetakse heaks Läti riiklik keskpika perioodi eelarve- ja struktuurikava (ELT C, C/2025/652, 10.2.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/652/oj).

(7) Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu ja selle tagajärjed kujutavad endast Euroopa Liidu jaoks eksistentsiaalset väljakutset. Komisjon on kutsunud liikmesriike üles taotlema stabiilsuse ja kasvu paktiga ette nähtud riikide vabastusklausli koordineeritud aktiveerimist, et toetada ELi jõupingutusi, mille eesmärk on suurendada kiiresti ja märkimisväärselt kaitsekulutusi ([5]), ning Euroopa Ülemkogu kiitis selle ettepaneku 6. märtsil 2025 heaks. Läti taotlusel võttis nõukogu 8. juulil 2025 komisjoni soovituse põhjal vastu soovituse, millega lubatakse Lätil netokulude maksimaalsetest kasvumääradest kõrvale kalduda ([6]). Ajavahemik, mil on aktiveeritud riiklik vabastusklausel (2025–2028), võimaldab Lätil vaadata ümber valitsemissektori kulude prioriteedid või suurendada valitsemissektori tulusid, tagamaks, et püsivalt suuremad kaitsekulutused ei ohusta keskpikas perspektiivis riigi rahanduse jätkusuutlikkust.

(8) Läti esitas 30. aprillil 2026 oma 2026. aasta eduaruande ([7]) netokulude soovitatud maksimaalsete kasvumäärade järgimise ning Euroopa poolaasta riigipõhistes soovitustes kindlaks tehtud peamiste probleemide käsitlemiseks vajalike reformide ja investeeringute rakendamise kohta. Vastavalt määruse (EL) 2021/241 artiklile 27 kajastab iga-aastane eduaruanne ka Läti kaks korda aastas esitatavat aruannet taaste- ja vastupidavuskava rakendamisel tehtud edusammude kohta.

(9) SKP reaalkasv oli 2025. aastal 2,1 % ja tarbijahindade harmoneeritud indeksiga (THHI) mõõdetud inflatsioon 3,8 %. Komisjoni 2026. aasta kevadprognoosi kohaselt on SKP reaalkasv 2026. aastal 1,4 % ja 2027. aastal 1,6 % ning THHIga mõõdetud inflatsioon on 2026. aastal 3,6 % ja 2027. aastal 2,2 %.

(10) Eurostati esitatud andmete ([8]) põhjal suurenes Läti valitsemissektori eelarve puudujääk 1,8 %-lt SKPst 2024. aastal 2,5 %-le SKPst 2025. aastal. Eelarvepuudujäägi suurenemine 2025. aastal peegeldab peamiselt üksikisiku tulumaksu reformi negatiivset mõju eelarvele ja omanditulu vähenemist, mis on tingitud riigi osalusega ettevõtete väiksematest dividendimaksetest ja väiksemast intressitulust. 2026. aasta kevadprognoosi koostamise ajal komisjonile teada olnud poliitikameetmete põhjal prognoosis komisjon valitsemissektori eelarve puudujäägiks 2026. aastal 3,3 % ja 2027. aastal 4,3 % SKPst. 2026. aasta kasv tuleneb peamiselt suurematest investeeringutest (sh kaitseinvesteeringud), suurenevatest intressikuludest ja sotsiaalsiirete jätkuvast kasvust, mis on peamiselt tingitud pensionide ja hüvitiste majanduskasvu ületavast indekseerimisest ning pensionisaajate arvu suurenemisest. Eelarvepuudujäägi edasine suurenemine 2027. aastal peegeldab peamiselt üksikisiku tulumaksu reformi jätkuvat mõju ja omanditulu vähenemist ning kaitsekulutuste järsku suurenemist koos sotsiaalsiirete jätkuva kiire kasvuga.

(11) Komisjoni hinnangul oli eelarvepoliitika ([9]), mis hõlmab nii riigi enda kui ka ELi rahastatavaid kulutusi, 2025. aastal ekspansiivne (1,1 % SKPst). 2026. aastal on see prognooside kohaselt ekspansiivne (1,5 % SKPst) ja 2027. aastal üldiselt neutraalne.

([5]) Komisjoni teatis „Suuremate kaitsekulutuste võimaldamine stabiilsuse ja kasvu pakti raames“ (Brüssel, 19.3.2025, C(2025) 2000 final).

([6]) Nõukogu 8. juuli 2025. aasta soovitus, millega lubatakse Lätil määruse (EL) 2024/1263 kohaselt nõukogu kehtestatud netokulude maksimaalsetest kasvumääradest kõrvale kalduda (riikide vabastusklausli aktiveerimine) (ELT C, C/2025/3970, 20.8.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/3970/oj).

([7]) 2026. aasta eduaruannetega saab tutvuda aadressil https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-and-fiscal-governance/stability-and-growth-pact/preventive-arm/annual-progress-reports_en.

([8]) Eurostat, Euro Indicators, 22. aprill 2026.

([9]) Eelarvepoliitika on määratletud valitsemissektori eelarvepositsiooni iga-aastase muutuse näitajana. Selle eesmärk on hinnata nii riiklikult kui ka ELi eelarvest rahastatavast eelarvepoliitikast tulenevat majanduslikku impulssi. Eelarvepoliitikat mõõdetakse vahena i) keskpika perioodi potentsiaalse majanduskasvu ja ii) esmaste kulude muutuse vahel, millest on maha arvatud kaalutlusõigusel põhinevad tulumeetmed ning mis hõlmab taaste- ja vastupidavusrahastu tagastamatu toetuse ja muude liidu vahenditega rahastatavaid kulusid.

(12) Eurostati esitatud andmete ([10]) põhjal suurenes Läti valitsemissektori võlg 46,2 %-lt SKPst 2024. aasta lõpus 46,9 %-le SKPst 2025. aasta lõpus. Valitsemissektori võla ja SKP suhte kasv 2025. aastal kajastab peamiselt valitsemissektori eelarve puudujääki ning võlakoormuse muutuse ja eelarvepositsiooni vahelise erinevuse mõju. 2026. aasta kevadprognoosi koostamise ajal komisjonile teada olnud poliitikameetmete põhjal prognoosis komisjon, et valitsemissektori võla suhe SKPsse tõuseb 2026. aasta lõpuks 48,8 %-le ja 2027. aasta lõpuks 53,8 %-le. 2026. ja 2027. aasta kasv kajastab peamiselt suurt esmast eelarvepuudujääki ning võlakoormuse muutuse ja eelarvepositsiooni vahelise erinevuse suurenemist, mida mõjutavad tulevased eurovõlakirjade lunastamised.

(13) Eurostati andmete ([11]) kohaselt moodustasid valitsemissektori kaitsekulutused Lätis 2025. aastal 3,2 % SKPst, mis tähendab baasaastaga 2021 võrreldes 0,7 protsendipunkti suurust kasvu. Komisjoni 2026. aasta kevadprognoosi kohaselt on need 2026. aastal 4,1 % SKPst, mis tähendab 2021. aastaga võrreldes 1,7 protsendipunkti suurust kasvu ([12]).

(14) Liit seisab jätkuvalt silmitsi energiavarustushäirete ja suure hinnavolatiilsuse ohuga, mida süvendavad üleilmseid nafta- ja gaasiturge mõjutavad geopoliitilised pinged. 2022.–2023. aasta energiakriisist saadud kogemused on näidanud, et ulatuslikud ja mittesihipärased meetmed toovad kaasa suured eelarvekulud ning on sotsiaalselt ja majanduslikult ebatõhusad. Pärast sõja puhkemist Lähis-Idas 2026. aasta veebruaris kehtestas Läti eelarvepoliitika meetmed, et leevendada kõrgete energiahindade mõju leibkondadele ja ettevõtetele ([13]). Need hõlmavad diislikütuse aktsiisimäära mittesihipärast vähendamist ja põllumajandusliku diislikütuse aktsiisimäära sihipärast vähendamist (mõlemad 1. aprillist kuni 30. juunini 2026). Komisjoni 2026. aasta kevadprognoosi kohaselt on nende meetmete eelarvekulu 2026. aastal alla 0,1 % SKPst. Komisjoni hinnangus leitakse, et kui nimetatud meetmed jääksid kehtima kuni 2026. aasta lõpuni, ulatuks nende eelarvekulu 2026. aastal 0,1 %ni SKPst.

(15) Komisjoni arvutuste kohaselt suurenesid Läti netokulud 2025. aastal 5,0 % ning 2024. ja 2025. aastal kumulatiivselt 10,2 %. Netokulude kasv 2025. aastal on alla soovitatud maksimaalse kasvumäära. 2024. ja 2025. aasta peale kokku jääb netokulude kumulatiivne kasvumäär samuti alla soovitatud maksimaalse kasvumäära.

(16) Komisjoni arvutuste kohaselt peaksid Läti netokulud 2026. aastal suurenema 6,7 % ning 2024., 2025. ja 2026. aastal kumulatiivselt 17,5 %. Prognoositud netokulude kasv 2026. aastal on üle soovitatud maksimaalse kasvumäära, kusjuures aastane kõrvalekalle on 1,2 % SKPst. 2024., 2025. ja 2026. aasta peale kokku jääb prognoositud netokulude kumulatiivne kasvumäär alla soovitatud maksimaalse kasvumäära ([14]).

([10]) Eurostat, Euro Indicators, 22. aprill 2026.
([11]) Eurostat, valitsemissektori kulud valitsemisfunktsioonide klassifikaatori (COFOG) alusel.
([12]) NATO kaitsekulutuste määratlus erineb COFOGi kaitsekulutuste määratlusest. Peale selle võib esineda erinevusi tulenevalt kulutuste kirjendamise ajast, eelkõige kaitseotstarbelise varustuse puhul, kuna NATO aruanded ei lähtu kulutuse kirjendamise aja osas rahvamajanduse arvepidamise reeglitest.
([13]) See kajastab olukorda komisjoni 2026. aasta kevadprognoosi kuupäeva seisuga (4. mai 2026).
([14]) Kuna Läti suhtes kohaldatakse riikide vabastusklausliga võimaldatavat paindlikkust, keskendutakse nõuetele vastavuse hindamisel viimati nimetatud võrdlusele.

(17) Komisjon võttis 3. juunil 2026 vastu ELi toimimise lepingu artikli 126 lõike 3 kohase aruande ([15]). Selles aruandes hinnati Läti eelarveseisundit eelarvepuudujäägi kriteeriumi seisukohast, kuna riigi 2026. aastaks kavandatud valitsemissektori eelarve puudujääk ületab kontrollväärtust 3 % SKPst. Aruandes jõuti järeldusele, et kõiki asjakohaseid tegureid arvesse võttes täidab Läti eelarvepuudujäägi kriteeriumi. Seda hinnangut silmas pidades ning ELi toimimise lepingu artikli 126 lõike 4 alusel loodud majandus- ja rahanduskomitee arvamust arvesse võttes ei ole komisjon teinud ettepanekut algatada ülemäärase eelarvepuudujäägi menetlus.

(18) Riigi rahandus on surve all, et tulla toime kasvavate struktuursete kuluvajadustega. Praegune aastaeelarve ja keskpika perioodi eelarveraamistik sisaldavad kohustust suurendada võlaga rahastatavaid kaitsekulutusi, kuid ei taga piisavat rahastamist tervishoiule ja sotsiaalkaitsele. Avaliku sektori väikesed kulutused tervishoiule mõjutavad jätkuvalt negatiivselt selle kättesaadavust ning pensionid jäävad keskpikas ja pikas perspektiivis prognooside kohaselt ebapiisavaks. Peamiste prioriteetide asjakohase rahastamise tagamiseks ja riigi rahanduse jätkusuutlikkuse säilitamiseks on vaja terviklikku lähenemisviisi, mis hõlmab täiendava maksutulu kogumist, varimajanduse vähendamist ja kulutuste tõhususe suurendamist.

(19) Lisaks seisab Läti kui ELi idapoolsel välispiiril asuv liikmesriik silmitsi kulusurvega, mis on seotud kaitsega ja vastupanuvõimega hübriidohtudele, nagu IT-häired elutähtsas taristus ja droonide sissetungid, ning konkreetsete probleemidega, mis mõjutavad majandusliku ja sotsiaalse arengu dünaamikat. Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu süvendab mõningaid olemasolevaid struktuurseid probleeme ning toob kaasa suurema julgeolekusurve, piiriülese majandustegevuse häired ja investeeringute atraktiivsuse vähenemise. Kuigi Läti on juba märkimisväärselt suurendanud kaitsekulutusi, nõuavad julgeolekuprobleemid täiendavaid investeeringuid elanikkonnakaitsesse ja valmisolekusse ning sõjalisse liikuvusse. Sellistest investeeringutest võib olla kahekordne kasu – need aitavad lahendada julgeolekuprobleeme ja pakuvad võimalusi piirkondade majandusele.

(20) Läti maksutulu oli 2024. aastal 34,9 % SKPst ja jäi alla ELi keskmise (39,4 %). Läti peamised tuluallikad on jätkuvalt tarbimis- ja tööjõumaksud. Kapitalimaksud (sh äriühingu tulumaks) ja kinnisvaramaksud moodustavad maksukogumist väiksema osa kui teistes ELi liikmesriikides. 2025. ja 2026. aastal on Läti tõstnud mõõdukalt kapitalimakse ja mitmesuguseid tarbimismakse, mis kahjustavad majanduskasvu vähem ja teenivad poliitikaeesmärke (sh kütuse-, tubaka-, alkoholi- ja karastusjookide aktsiis, ettevõtte automaks ning hasartmängu- ja loteriimaks). Nendest maksudest saadav lisatulu aga ei kata 2025. aasta tööjõumaksureformi tulusid vähendavat mõju.

(21) 2024. aasta uuringuandmete kohaselt on varimajandus endiselt suur (21,4 % SKPst), mis on peamiselt tingitud deklareerimata palkade (ümbrikupalkade) suurest osakaalust. Kuigi Läti rakendab meetmeid, et paremini avastada maksude maksmata jätmist ja maksudest kõrvalehoidmist (nt kohustuslik e-arveldamine tehingute puhul ja maksumaksjate hindamise süsteem), on vaja rohkem pingutada, et tõhustada digivahendeid, soodustada nõuete vabatahtlikku täitmist ja tugevdada täitmise tagamise mehhanisme.

(22) Vastupidiselt eelmiste aastate tavale suunati 2026. aasta eelarve koostamisel suurem osa kulutuste läbivaatamisel saadud kokkuhoiust valitsuse peamiste prioriteetide rahastamisse. Kuigi 2026. aasta protsess tähistas teretulnud muutust lähenemisviisis, võiks Läti saada kasu selle tava edasisest institutsionaliseerimisest tulevastes eelarvetes ning kulutuste läbivaatamise ulatuse ja ambitsioonikuse laiendamisest. Täiendavad sammud tulemuspõhise eelarvestamise rakendamiseks võivad samuti aidata parandada avaliku sektori kulutuste kvaliteeti ja tõhusust.

([15]) Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 126 lõike 3 alusel koostatud komisjoni aruanne (3.6.2026, COM(2026) 302 final).

(23) Jätkuvalt on oluline süstemaatiliselt, sisuliselt ja õigeaegselt kaasata kohalikke ja piirkondlikke omavalitsusi, sotsiaalpartnereid, kodanikuühiskonda ja muid asjaomaseid sidusrühmi, et tagada laialdane isevastutus liidu rahastamisvahendite edukaks rakendamiseks, sealhulgas Euroopa poolaasta kontekstis.

(24) Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF), Õiglase Ülemineku Fondi (JTF), Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+) ja Ühtekuuluvusfondi toetust hõlmavate ühtekuuluvuspoliitika programmide rakendamine edeneb Lätis nii projektide väljavalimise kui ka maksete tegemise seisukohast ELi keskmisest kiiremini. Oluline on säilitada praegune hoog, maksimeerides samal ajal investeeringute mõju kohapeal. Läti juba võtab oma ühtekuuluvuspoliitika programmide raames meetmeid konkurentsivõime ja majanduskasvu edendamiseks. Mõnedes valdkondades oleks siiski vaja rakendamist veel tugevdada, muu hulgas nendes, mis on seotud suuremahulise taristuga, transpordiga ning VKEde toetuse suurendamisega väljaspool pealinna asuvates piirkondades. Esmatähtis on tagada, et uued investeeringud, mille Läti pani paika ühtekuuluvuspoliitika fondide vahehindamise käigus, eelkõige need, mis on seotud vahehindamise määruses ([16]) kindlaks määratud viie prioriteediga, tehakse kiiresti ja tulemuslikult.

(25) Lätis on probleeme seoses rahastamisvõimaluste, teadusuuringute ja innovatsiooni, energiatõhususe, kestliku transpordi, ressursside haldamise, tööjõu ja oskuste nappuse, sotsiaalkaitse, tervishoiuteenuste kättesaadavuse ja eluasemega.

(26) Kuigi laenutegevus on alates 2024. aastast rahapoliitika lõdvenemise tõttu suurenenud, ei ole ettevõtetele antavates pangalaenudes märkimisväärseid struktuurseid muutusi toimunud. Valitsuse algatused on küll parandanud kodumajapidamiste laenutingimusi, eelkõige lihtsustades hüpoteeklaenude refinantseerimistingimusi, kuid ettevõtete laenutingimused on jäänud suures osas samaks. Läti on rakendanud mõned avaliku sektori toetuskavad, peamiselt riigi arengut rahastava finantsasutuse ALTUM kaudu, nagu riikliku tagatise raamistik, suurte investeeringute programm, rohepöörde valdkonnas tehtavate investeeringute (nt keskküte ja biometaani tootmine) toetamine ning innovatsiooni, majandusliku vastupanuvõime ja sõjaliste või kahesuguse kasutusega toodete valdkonna algatused. Rohkem on vaja pingutada ettevõtete digipöördesse tehtavate investeeringute toetamiseks, muu hulgas elementaarse digimahukuse suurendamiseks. Pankade tugevast finantsolukorrast hoolimata kehtivad endiselt ranged tagatisnõuded ja kõrged intressimäärad, eriti väljaspool Riiat. Läti kapitaliturg on endiselt vähearenenud. Jätkuvalt on probleeme rahastamisvõimaluste laiendamisega traditsioonilistest allikatest kaugemale, mida näitab aktsiaturu väike kapitalisatsioon ning vähene tuginemine börsil noteeritud aktsiatele ja võlakirjadele. Riskikapitaliinvesteeringud jäävad ELi keskmisele tasemele alla (neid takistab vähene erasektoripoolne rahastamine), Läti pensionifonde aga iseloomustavad piiratud riigisisesed investeeringud ja väike tulusus. Rahastamisvõimalusi võiksid parandada laenusaajate liikuvuse ja konkurentsi edendamine ettevõtete laenuturul, jätkuvad jõupingutused avaliku sektori laenu- ja tagatisskeemide tõhustamiseks ning kapitaliturgude aktiveerimine.

(27) Läti ja eelkõige erasektori väikesed kulutused teadus- ja arendustegevusele piiravad jätkuvalt innovatsiooni – seda näitab patenditaotluste arv miljardi SKP kohta, mis on vähem kui pool ELi keskmisest. Ettevõtete ja akadeemiliste ringkondade vaheline koostöö on endiselt piiratud ja see aeglustab teadmussiiret. Ettevõtted teatavad pikkadest ja keerukatest menetlustest teadusasutustega suhtlemisel ning teadlastel puuduvad stiimulid rakendusprojektides osalemiseks. Need probleemid on eelkõige väljaspool pealinnapiirkonda toonud kaasa tootlikkuse aeglase kasvu, mida süvendab väike kapitalimahukus ja piiratud valdkondlik ümberjaotamine. Ka idufirmade tegevuses jääb riik Eestist ja Leedust maha, sest igal aastal registreeritakse vähem uusi ettevõtteid. Soodsast regulatiivsest keskkonnast hoolimata on idu- ja kasvufirmade ökosüsteemid killustatud ja napi rahalise toetuse tõttu endiselt vähearenenud. Nende probleemide lahendamiseks võiks strateegiliselt kavandatud rahaline toetus, näiteks toetus, mis seab tingimuseks erasektori kaasrahastamise või teadlaste töölevõtmise, ning kõrgharidusreformi edenemine tööstuse koostöö soodustamiseks aidata suurendada suutlikkust ja edendada innovatsiooni, laiendades seeläbi teadusuuringute ja innovatsiooni alast koostööd ning parandades tootlikkust. Pikaajaline poliitika, mille eesmärk on aidata idufirmadel Lätis kasvada ning stimuleerida ettevõtete investeeringuid teadus- ja arendustegevusse, sealhulgas erasektori teadus- ja arendustegevuse tööhõive toetamine, tugevdaks pikemas perspektiivis ka kogutootlikkuse kasvu.

([16]) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. septembri 2025. aasta määrus (EL) 2025/1914, millega muudetakse määrusi (EL) 2021/1058 ja (EL) 2021/1056 seoses erimeetmetega strateegiliste probleemide lahendamiseks vahehindamise raames.

(28) 2025. aastal tootis Läti 73 % oma netoelektrist taastuvatest energiaallikatest, mis on ELi üks suurem osakaal, kusjuures enamiku sellest toodangust moodustas hüdroenergia. Paigaldatud päikeseenergia tootmisvõimsus on viimastel aastatel kasvanud, kuid tuuleenergia tootmisvõimsus on suurenenud vaid vähesel määral. Kuna hüdroenergia laiendamisvõimalused on piiratud, on tuule- ja päikeseenergia kasutuse suurendamine äärmiselt oluline, et vähendada fossiilkütuste hindade kõikumisest ja sõltuvusest tulenevat haavatavust. Kuigi hiljutised seadusandlikud ja regulatiivsed algatused on mõnevõrra leevendanud võrgu ülekoormust, saaks parandada võrgujärjekorra haldamist, näiteks minnes saabumise järjekorras teenindamise põhimõttelt üle lähenemisviisile, mis seab esikohale lihtsad ja rahaliselt elujõulised projektid. Lisaks on vaja võtta meetmeid taastuvenergiaprojektidele loa andmise tähtaegade lühendamiseks. Jätkuvatest pingutustest hoolimata võiks ka taastuvenergia eelisarendusalade määramise protsessi kiirendada.

(29) Läti elektritarbijaid mõjutavad endiselt järsud hinnatõusud, eelkõige väikese taastuvenergia toodangu perioodidel, mil süsteem sõltub rohkem kulukast fossiilkütuste tootmisest ja impordist, mis näitab, kui olulised on jätkuvalt fossiilkütustest sõltumatud paindlikkuslahendused, nagu energia salvestamine ja tarbimiskaja. 2025. aastal võeti kasutusele kaks ELi vahenditest toetatud akupõhist energiasalvestussüsteemi, mis hakkasid osutama peamisi paindlikkusteenuseid. Hiljutised regulatiivsed ajakohastused lihtsustasid lubade andmist samas asukohas paiknevatele salvestus- ja taastuvenergiaprojektidele. Rohkem saaks ära teha selleks, et võimaldada tarbijatel ja käitajatel pakkuda Läti elektrisüsteemile paindlikkust, näiteks soodustades väikesemahulise nõudlusega tegelevate energiavahendajate tegevust, üleminekut muutuva hinnaga elektrilepingutele ja katsetades paindlikkuse katseprojekte suuremate osalejatega.

(30) Kuigi ehitussektori energia lõpptarbimine on viimastel aastatel vähenenud, on see sektor Lätis endiselt oluline energiatarbija ning 2030. aasta renoveerimis- ja energiatõhususe eesmärkide saavutamiseks on vaja võtta täiendavaid meetmeid. 2025. aastal rakendati renoveerimismäärade kiirendamiseks regulatiivseid ja seadusandlikke algatusi, muu hulgas vaadati läbi kortermajade hääletus- ja otsustusreeglid. See on eriti oluline, arvestades enne 1990. aastat ehitatud kortermajade suurt hulka. Energiatõhususe toetuskavad sõltuvad endiselt avaliku sektori, eelkõige ELi rahastusest. Läti võiks saada kasu täiendavate erasektori rahaliste vahendite ligimeelitamisest, näiteks pakkudes rohkem rahastamisvahendeid ja riskide vähendamise võimalusi, suunates samal ajal toetuse vähem kaitstud leibkondadele. Suuri jõupingutusi on vaja teha selleks, et edendada elektrifitseerimist ning energiatõhusate ja vähese süsinikuheitega kütte- ja jahutustehnoloogiate kasutuselevõttu, sest küte ja jahutus moodustavad suurema osa elamute energia lõpptarbimisest.

(31) Kuigi Läti astus samme oma transpordisektori süsinikuheite vähendamiseks, on see endiselt üks riigi suuremaid kasvuhoonegaaside heite allikaid. Maanteetransport sõltub 92 % ulatuses fossiilkütustest ja tekitab 83 % transpordi heitkogustest. 2025. aasta lõpus vastu võetud ja 1. jaanuaril 2026 jõustunud transpordisektori energiaseaduses on sätestatud raamistik III taastuvenergia direktiivi eesmärkide saavutamiseks transpordisektoris. Isiklike elektrisõidukite osakaal suurenes veidi (0,8 %-lt 2024. aastal 1,05 %ni 2025. aastal) ning kergsõidukite laadimistaristu 2025. aastal kahekordistus (ehkki võrdlusbaas oli madal), kuid raskesõidukite puhul jääb see piiratuks. Läti võiks seetõttu saada kasu vähese heitega ja heitevabade sõidukite kasutuselevõtu edasisest edendamisest, muu hulgas kommertssõidukipargi puhul, ning laadimistaristu laiendamisest, eelkõige raskeveokite jaoks. Raudteetranspordis on 90 % reisijateveost küll elektrifitseeritud, kuid kaubaveoteenused sõltuvad endiselt diislikütusest, kusjuures Läti üldine raudtee elektrifitseeritus on vaid 14 % (ELis keskmiselt 57 %). Rail Baltica lõpuleviimine peaks Läti strateegiliselt integreerima ELi raudteevõrku, parandama märkimisväärselt raudtee katvust, hõlbustama üleminekut maanteetranspordilt raudteetranspordile ja toetama seega transpordist tuleneva kasvuhoonegaaside heite edasist vähendamist.

(32) Lätil on probleeme ringmajandusele üleminekul ja tema ressursitootlikkus on praegu ligikaudu pool ELi keskmisest. Läti on oma kasvuhoonegaaside heidet töötlevas tööstuses märkimisväärselt vähendanud, kuid Läti töötleva tööstuse energiamahukus on endiselt üks ELi suuremaid. Kuigi Läti on parandanud oma jäätmekäitlussüsteemi, võttes 2025. aastal kasutusele tekstiiltoodete liigiti kogumise ja 2026. aastal e-sigarettide pandisüsteemi, ning tal on konkreetsete jäätmevoogude (plastpakendid, ehitus- ja lammutusjäätmed) ringlussevõtu määr hea, oli tema materjalide ringkasutuse määr 2024. aastal ainult pool ELi keskmisest (Lätis 6,8 %, ELis 12,2 %) ja seetõttu võiks olukorda veelgi parandada. Peaaegu pool Läti olmejäätmetest saadetakse endiselt prügilatesse. Läti ei ole süsinikdioksiidi eemaldamise eesmärgi saavutamisel graafikus. Aastatel 2020–2023 on kasvuhoonegaaside heite suurenemine maakasutuse ja metsanduse sektoris kumulatiivselt tingitud suuremast toodangu kogumise määrast ja suuremast suremusest küpsete metsade puhul.

(33) Võttes arvesse inimkapitali olulist rolli liidu konkurentsivõime ja strateegilise autonoomia edendamisel, soovitas nõukogu 2026. aastal liikmesriikidel võtta meetmeid, et kiiresti käsitleda oskuste, hariduse ja koolituse vallas inimkapitaliga seotud struktuurseid probleeme, mis pärsivad konkurentsivõimet. Lätile adresseeritud 2026. aasta riigipõhised soovitused võivad aidata rakendada nõukogu soovitust inimkapitali kohta liidus.

(34) Tööjõu ja oskuste nappus, muu hulgas matemaatika, teaduse, tehnoloogia ja inseneeria (MATI), õpetamise, teadusuuringute ja digiülemineku valdkonnas ning sotsiaal- ja tervishoiusektoris, pärsib jätkuvalt konkurentsivõimet. Tööjõupuudus sellistes sektorites nagu energiatootmine ja töötlev tööstus on endiselt suur ja peaks järgmistel aastakümnetel suurenema. Kvalifitseeritud töötajaid võivad aidata ligi meelitada ja hoida paremad töötingimused, seda ka sellistes sektorites nagu õpetamine, tervishoid ja sotsiaalhoolekanne. Lisaks kahjustavad Läti innovatsioonisuutlikkust ja konkurentsivõimet MATI eriala lõpetanute väike arv ning tööjõupuudus teadusuuringute valdkonnas. Läti tulemused digioskuste, eelkõige elementaarsete digioskuste valdkonnas on kehvad ning riik on ELis tagantpoolt neljandal kohal, mis mõjutab ka VKEde digiüleminekut. Hiljutistest jõupingutustest hoolimata on Läti täiskasvanuhariduse süsteem endiselt killustatud ega vasta täielikult tööturu vajadustele. Läti võiks saada kasu pikaajalise planeerimise tugevdamisest täiskasvanuhariduses, võttes vastu inimkapitali arendamise riikliku strateegia. Aktiivset tööturupoliitikat ja kutseharidust saaks paremini siduda tööturu vajadustega, tehes tihedat koostööd tööandjate organisatsioonide ja ametiühingutega.

(35) Lätis on jätkuvalt suur ebavõrdsus, kusjuures sissetulekukvintiilide suhte kordaja jõudis 6,28-lt 2024. aastal 6,68ni 2025. aastal ning on märkimisväärselt üle ELi keskmise (4,62). Kuigi vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste määr vähenes 2024. aastal 24,3 %ni, on see endiselt üle ELi keskmise (21 %). Vaesusrisk on eriti suur haavatavate elanikkonnarühmade puhul, nagu eakad, puuetega inimesed ja üksikvanemaga leibkonnad. See näitab sotsiaalkaitse suhteliselt väikest katvust ja ebapiisavust, eelkõige seoses mitteosamakseliste hüvitistega. Muude sotsiaalsiirete kui pensionide mõju on teist aastat järjest vähenenud, kuigi oli juba üks ELi väiksemaid. Puuetega inimeste puhul on erihooldustoetuste katvus väike ja olemasolevaid toetusi ei ole inflatsiooniga sammu pidamiseks suurendatud. Mõnest hiljutisest meetmest hoolimata on vanaduspensionide piisavus endiselt üks ELi väiksemaid, kusjuures üldine asendusmäär peaks lähiaastatel veelgi halvenema, kui poliitikameetmeid ei võeta. Sotsiaalteenused ja pikaajaline hooldus, eelkõige koduhooldus, on endiselt vähearenenud. Lisaks püsivad majandusliku ja sotsiaalse arengu territoriaalsed erinevused. Eriti Venemaa ja Valgevenega piirnevaid piirkondi (eelkõige Latgalet) ning maapiirkondi mõjutavad rahvastikukadu, madalam haridustase ning tervishoiu- ja sotsiaalteenuste piiratud kättesaadavus, mis süvendab sotsiaalset tõrjutust ja vaesusriski. Nende probleemide käsitlemine aitaks toetada ka ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist kooskõlas komisjoni talituste teise etapi riigianalüüsiga, mis põhineb sotsiaalse lähenemise raamistikul ([17]).

(36) Läti tervisenäitajad ei ole eriti paranenud – oodatav eluiga on üks ELi väiksemaid ja välditava suremuse määr kõrge. Hoolimata mõningasest lisarahastamisest mõjutavad väikesed avaliku sektori kulutused tervishoiule süsteemi säilenõtkust ja takistavad jätkuvalt juurdepääsu kvaliteetsele tervishoiule, mida tõendavad pikad ooteajad ja suur omaosalus, mis tuleneb piiratud seadusjärgsete hüvitiste paketist. Kuigi valitsus on võtnud mõningaid meetmeid omaosalusega seotud suurte kulutuste vähendamiseks, muu hulgas laiendanud hüvitatavate ravimite loetelu ja suurendanud hüvitamise määra, panevad suured omaosalusega seotud kulud väikese sissetulekuga leibkondadele jätkuvalt ebaproportsionaalse rahalise koormuse, süvendavad tervisenäitajate ebavõrdsust ja toovad kaasa täitmata ravivajaduste kõrge taseme kogu elanikkonna hulgas. Lisaks on meditsiiniasutustes suur puudus tervishoiutöötajatest, kelle värbamist ja hoidmist takistavad halvad töötingimused. Sektorisse võiks aidata töötajaid meelitada suure töökoormuse vähendamine, riikliku tervishoiusektori töötasude struktuurne tõstmine ja karjääritulemuste parandamine. Kehvade tervisenäitajate peamised põhjused on endiselt käitumuslikud riskitegurid, nagu ülemäärane alkoholitarbimine, suitsetamine ja vähene kehaline aktiivsus. Seda saaks leevendada, tugevdades ennetavat tervishoiupoliitikat, sealhulgas sõeluuringuid ja rahvatervise kampaaniaid.

([17]) SWD(2026) 122 – Sotsiaalset lähenemist käsitlev teise etapi riigianalüüs, mis on tehtud kooskõlas sotsiaalse lähenemise raamistikuga, 2026.

(37) Läti elamufond on endiselt aegunud ja puudulik (eelkõige energiatõhususe seisukohast), mis on tingitud aastatepikkusest alainvesteerimisest ja enne 1990. aastat ehitatud kortermajade suurest arvust. See avaldab leibkondadele rahalist survet, eriti arvestades kasvavaid energiakulusid. Suured piirkondlikud ja sotsiaalmajanduslikud erinevused piiravad elamuehitust ja renoveerimist, eriti väljaspool Riiat. Lisaks on üüriturg ja sotsiaaleluasemete turg endiselt vähearenenud. Sotsiaaleluruumide kättesaadavus põhineb peamiselt sissetulekutasemel ega ole hästi kohandatud puuetega inimeste vajadustele. Põhimõte „esmalt eluase“ on vähearenenud ja piirdub Riia pealinnapiirkonnaga. Üldiselt on kodutus endiselt püsiv sotsiaalne probleem ja seda ei ole riigi poliitikas piisavalt käsitletud. Kvaliteetsete ja taskukohaste eluasemete puudus pärsib tööjõu liikuvust ja sotsiaalset kaasatust. Läti on rakendanud mõningaid kavasid, et toetada piirkondades taskukohaste eluasemete ehitamist, peamiselt riigi arengut rahastava finantsasutuse ALTUM kaudu, kuid sotsiaaleluruumide arvu suurendamiseks ning eluasemete kvaliteedi ja piisavuse parandamiseks on vaja rohkem pingutada, muu hulgas renoveerimise ja energiatõhususe parandamise abil, eelkõige väljaspool pealinnapiirkonda.

(38) Arvestades euroala liikmesriikide majanduse tihedat seotust ning nende ühist panust majandus- ja rahaliidu toimimisse, soovitas nõukogu 2026. aastal euroala liikmesriikidel võtta meetmeid, sealhulgas oma taaste- ja vastupidavuskavade kaudu, et rakendada 2026. aasta soovitust euroala majanduspoliitika kohta. Lätil aitab soovitus 1 rakendada esimest, teist ja kolmandat euroala soovitust, soovitus 2 neljandat euroala soovitust, soovitus 3 seitsmendat, üheksandat ja kümnendat euroala soovitust, soovitus 4 seitsmendat euroala soovitust ja soovitus 5 viiendat euroala soovitust,

SOOVITAB Lätil võtta 2026. ja 2027. aastal järgmisi meetmeid.

1. Jätkuvalt pidada kinni netokulude maksimaalsetest kasvumääradest, mida soovitas nõukogu 21. jaanuaril 2025, kasutades samal ajal nõukogu aktiveeritud riikide vabastusklausliga võimaldatavat paindlikkust. Suurendada kaitsevalmidust, tagades samal ajal võla jätkusuutlikkuse ja kulutuste tõhususe ning kohandades järk-järgult eelarvet, et säilitada struktuurselt suuremad kaitsekulutused. Tagada, et energiahindade tõusu mõju leevendamiseks võetud meetmed on ajutised, suunatud vähekaitstud leibkondade kaitsmisele või energiamahukate ettevõtete vajaduste rahuldamisele, säilitavad stiimulid energiasäästuks ning et nende eelarvekulud on kooskõlas ELi eelarveraamistiku kohaste kohustustega. Tagada, et riigi rahandus suudab tulla toime struktuursete kuluvajadustega, sealhulgas kaitse ja hübriidohtudele vastupanuvõime, tervishoiu ja sotsiaalkaitse valdkonnas, näiteks laiendades maksustamist majanduskasvu vähem kahjustavatele allikatele, edendades meetmeid mitteametliku või deklareerimata tegevuse ametlikku majandusse viimiseks ning juurutades tava suunata kulutused avaliku sektori kulutuste läbivaatamiste põhjal prioriteetsetesse valdkondadesse, laiendades samal ajal nende ulatust ja ambitsioone.

2. Tagada taaste- ja vastupidavusrahastu raames rakendatavate reformide ja investeeringute järjepidevus. Säilitada ühtekuuluvuspoliitika programmide rakendamise hoog, tuginedes vajaduse korral ühtekuuluvuspoliitika raamistiku vahehindamise kontekstis kokkulepitud vahendite strateegilistele prioriteetidele ümberjaotamisele ja paindlikkusele. Tegeleda ainulaadsete sotsiaal-majanduslike, julgeoleku- ja tsiviilvalmisoleku probleemidega, mis mõjutavad eriti ELi idapoolsel välispiiril asuvaid piirkondi, sealhulgas käsitleda vajadust investeerida kahesuguse kasutusega taristusse.

3. Parandada väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate rahastamisvõimalusi, ka väljaspool pealinnapiirkonda, muu hulgas ergutades konkurentsi finantssektoris ja arendades kapitaliturgu. Hõlbustada ettevõtete, eelkõige väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate üleminekut digitehnoloogiale. Soodustada erainvesteeringuid teadusuuringutesse ja innovatsiooni, muu hulgas tugevdades koostööd ettevõtete ja akadeemiliste ringkondade vahel, vähendades halduskoormust avaliku ja erasektori partnerlustes ning toetades teadusuuringute turustamist ja innovatsiooni laiendamist.

4. Jätkata taastuvenergia kasutuselevõttu, muu hulgas parandades lubade andmist, määrates taastuvenergia eelisarendusalad ja edendades mittefossiilseid paindlikkuslahendusi. Suurendada energiatõhusust ja vähendada hoonete süsinikuheidet. Kiirendada transpordi süsinikuheite vähendamist, muu hulgas Rail Baltica valmimist. Suurendada ressursitõhusust ja edendada üleminekut ringmajandusele ökoinnovatsiooni ja ressursside säästva majandamise abil.

5. Tegeleda tööjõupuuduse ja oskuste nappusega, muu hulgas täiskasvanute sihipärase oskuste täiendamise ja ümberõppe abil, et rahuldada tööturu vajadusi, ja parandades töötingimusi. Tugevdada sotsiaalkaitset vaesuse ja ebavõrdsuse vähendamiseks, muu hulgas parandades vanaduspensionide piisavust ja juurdepääsu kvaliteetsetele sotsiaalteenustele. Tugevdada tervishoiusüsteemi piisavust ja kättesaadavust, et parandada tervisenäitajaid, muu hulgas pakkudes piisavaid inimressursse ja rahalisi vahendeid, laiendades seadusjärgsete hüvitiste paketti, vähendades omaosalust ja tugevdades ennetavaid tervishoiumeetmeid. Parandada taskukohaste eluasemete ja sotsiaaleluruumide kättesaadavust ja kvaliteeti, eelkõige väljaspool pealinnapiirkonda.

Brüssel, 10. juuli 2026

Nõukogu nimel

eesistuja

S. HARRIS